

KONVENCIJA O PRAVIMA DETETA ¹

Preambula

Strane ugovornice ove Konvencije,

smatrajući da, u skladu sa principima proklamovanim u Povelji Ujedinjenih nacija, priznavanje urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih pripadnika ljudske zajednice predstavlja osnovu slobode, pravde i mira u svetu,

imajući u vidu da su narodi Ujedinjenih nacija u Povelji ponovo potvrdili veru u osnovna ljudska prava i dostojanstvo i vrednost ljudske ličnosti i odlučili da doprinose društvenom napretku i podizanju životnog standarda u većoj slobodi,

prihvatajući da su Ujedinjene nacije u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i međunarodnim paktovima o ljudskim pravima proklamovale i saglasile se da svakom pojedincu pripadaju sva prava i slobode sadržane u njima, bez obzira na rasu, boju kože, pol, jezik, veroispovest, političko i drugo ubeđenje, nacionalno ili društveno poreklo i imovinsko stanje, rođenje ili drugi status,

podsećajući da su Ujedinjene nacije u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima proklamovale da detinjstvu pripadaju posebna briga i pomoć,

uverene da porodici, kao osnovnoj jedinici društva i prirodnoj sredini za razvoj i blagostanje svih njenih članova a posebno dece, treba da bude pružena neophodna zaštita i pomoć kako bi mogla u potpunosti da preuzme odgovornosti u zajednici,

prihvatajući da dete, u cilju potpunog i skladnog razvoja ličnosti, treba da raste u porodičnoj sredini, u atmosferi sreće, ljubavi i razumevanja,

smatrajući da dete treba da bude u potpunosti pripremljeno da živi samostalno u društvu i da bude vaspitano u duhu ideala proklamovanih u Povelji Ujedinjenih nacija, a posebno u duhu mira, dostojanstva, tolerancije, slobode, ravnopravnosti i solidarnosti,

imajući u vidu da je potreba za proširivanjem posebne brige za dete izražena u Ženevskoj deklaraciji o pravima deteta iz 1924. godine i u Deklaraciji o pravima deteta koji su usvojile Ujedinjene nacije 1959. godine i priznata u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima, u Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima (posebno u članovima 23 i 24), u Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (posebno u članu 10) i u statutima i odgovarajućim instrumentima specijalizovanih agencija i međunarodnih organizacija koje se bave zaštitom dece,

¹ Usvojena i otvorena za potpisivanje i ratifikovanje ili pristupanje rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 44/25 od 20. novembra 1989. Stupila na snagu 2. septembra 1990. Službeni list SFRJ (Međunarodni ugovori) 15/1990.

imajući u vidu, kako je naznačeno u Deklaraciji o pravima deteta koju je usvojila Generalna skupština 20. novembra 1959. godine, da su „detetu, sa obzirom na njegovu fizičku i mentalnu nezrelost, potrebni posebna zaštita i briga, uključujući odgovarajuću pravnu zaštitu kako pre, tako i posle rođenja”,

podsećajući na odredbe Deklaracije o socijalnim i pravnim principima koji se odnose na zaštitu i blagostanje dece, sa posebnim osvrtom na nacionalno i međunarodno starateljstvo i usvojenje, Pravila Ujedinjenih nacija o minimalnim standardima za maloletničko pravosuđe (Pekinška pravila) i Deklaraciju o zaštiti žena i dece u slučaju vanrednog stanja i oružanog sukoba,

prihvatajući da u svim zemljama sveta ima dece koja žive u izuzetno teškim uslovima i da je takvoj deci neophodna posebna briga,

posvećujući dužnu pažnju značaju tradicija i kulturnih vrednosti svakog naroda za zaštitu i skladan razvoj deteta,

svesne značaja međunarodne saradnje za poboljšanje uslova života dece u svim zemljama, posebno u zemljama u razvoju,

saglasile su se o sledećem:

I Deo

Član 1

Za potrebe ove Konvencije dete je svako ljudsko biće koje nije navršilo osamnaest godina života, ukoliko se, po zakonu koji se primenjuje na dete, punoletstvo ne stiče ranije.

Član 2

1. Strane ugovornice ove Konvencije će poštovati i obezbeđivati prava utvrđena ovom Konvencijom svakom detetu koje se nalazi pod njihovom jurisdikcijom bez ikakve diskriminacije i bez obzira na rasu, boju kože, pol, jezik, veroispovest, političko ili drugo uverenje, nacionalno, etničko ili socijalno poreklo, imovinsko stanje, onesposobljenost, rođenje ili drugi status deteta, njegovog roditelja ili zakonskog staratelja.

2. Strane ugovornice će preduzeti sve odgovarajuće mere kako bi se obezbedila zaštita deteta od svih oblika diskriminacije ili kažnjavanja zasnovanog na statusu, aktivnostima, izraženom mišljenju ili uverenju detetovih roditelja, zakonskih staratelja ili članova porodice.

Član 3

1. U svim aktivnostima koje se tiču dece, bez obzira da li ih preduzimaju javne ili privatne institucije socijalnog staranja, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tela, najbolji interesi deteta biće od prvenstvenog značaja.

2. Strane ugovornice se obavezuju da detetu obezbede takvu zaštitu i brigu koja je neophodna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i obaveze njegovih roditelja, zakonskih staratelja ili drugih pojedinaca koji su pravno odgovorni za dete i u tom cilju će preduzeti sve odgovarajuće zakonodavne i administrativne mere.

3. Strane ugovornice će obezbediti da se institucije, službe i ustanove odgovorne za brigu ili zaštitu dece prilagode standardima koje su utvrdili nadležni organi, posebno u oblasti sigurnosti, zdravlja, u pogledu broja i podobnosti osoblja, kao i stručnog nadzora.

Član 4

Strane ugovornice će preduzeti sve potrebne zakonodavne, administrativne i ostale mere za ostvarivanje prava priznatih u ovoj Konvenciji. U pogledu ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, Strane ugovornice će preduzeti takve mere maksimalno koristeći svoja raspoloživa sredstva, a gde je to potrebno, u okviru međunarodne saradnje.

Član 5

Strane ugovornice će poštovati odgovornosti, prava i dužnosti roditelja ili, gde je takav slučaj, članova šire porodice ili zajednice, kako je predviđeno lokalnim običajima, zakonskih staratelja ili drugih osoba zakonski odgovornih za dete, da bi se omogućilo, na način koji je u skladu sa razvojnim mogućnostima deteta, odgovarajuće usmeravanje i savetovanje u ostvarivanju prava priznatih ovom Konvencijom.

Član 6

1. Strane ugovornice priznaju da svako dete samim rođenjem ima pravo na život.
2. Strane ugovornice će obezbediti u najvećoj mogućoj meri opstanak i razvoj deteta.

Član 7

1. Dete će biti registrovano odmah nakon rođenja i imaće od rođenja pravo na ime, pravo na sticanje državljanstva i koliko je to moguće, pravo da zna ko su mu roditelji i pravo na njihovo staranje.
2. Strane ugovornice će obezbediti primenu ovih prava u skladu sa svojim nacionalnim zakonom i svojim obavezama u skladu s odgovarajućim međunarodnim instrumentima iz ove oblasti, posebno u slučajevima u kojima bi dete u suprotnom bilo apatrid.

Član 8

1. Strane ugovornice se obavezuju da poštuju pravo deteta na očuvanje identiteta, uključujući državljanstvo, ime i porodične odnose u skladu sa zakonom, bez nezakonitog mešanja.
2. U slučajevima kada je dete nezakonito lišeno nekih ili svih elemenata svog identiteta, strane ugovornice će obezbediti odgovarajuću pomoć i zaštitu kako bi mu što pre bio vraćen identitet.

Član 9

1. Strane ugovornice će obezbediti da dete ne bude odvojeno od svojih roditelja protiv njihove volje, osim kada nadležne vlasti, uz sudski nadzor, odrede u skladu sa važećim zakonom i postupkom, da je takvo odvajanje neophodno u najboljem interesu deteta. Takva odluka može biti neophodna u određenom slučaju, kao npr. ako roditelji zlostavljaju ili zanemaruju dete ili žive odvojeno pa se mora doneti odluka o mestu stanovanja deteta.

2. U svakom postupku koji proizilazi iz stava 1 ovog člana, sve zainteresovane strane imaće mogućnost da učestvuju u postupku i da iznesu svoje mišljenje.

3. Strane ugovornice će poštovati pravo deteta odvojenog od jednog ili oba roditelja da redovno održava lične odnose i neposredne kontakte sa oba roditelja, osim ako je to u suprotnosti sa najboljim interesima deteta.

4. U slučajevima kada je razdvajanje posledica mere koju je preduzela strana ugovornica, kao što je pritvor, hapšenje, egzil, deportacija ili smrt (uključujući smrt koja je nastupila iz bilo kog razloga dok je osoba pod merom države) jednog ili oba roditelja deteta, ta strana ugovornica će, na zahtev, pružiti roditeljima, detetu ili, prema potrebi, nekom drugom članu porodice, neophodne informacije o tome gde se nalazi odsutni član (članovi) porodice, osim ako bi pružanje takve informacije bilo štetno po dobrobit deteta. Strane ugovornice će dalje osigurati da samo podnošenje takvog zahteva ne proizvede nikakve negativne posledice po osobu (osobe) na koju se odnosi.

Član 10

1. U skladu sa obavezom strana ugovornica, shodno članu 9, stav 1, zahtevi deteta ili njegovih roditelja da uđe na teritoriju strane ugovornice ili je napusti radi ponovnog spajanja porodice, strane ugovornice će rešavati na pozitivan, human i ekspeditivan način. Strane ugovornice će dalje obezbediti da podnošenje takvog zahteva ne prouzrokuje nikakve štetne posledice za podnosiocima i članove njihove porodice.

2. Dete čiji su roditelji nastanjeni u različitim državama će imati pravo da, osim u izuzetnim okolnostima, redovno održava lične odnose i neposredne kontakte sa oba roditelja. U tom cilju i u skladu sa obavezom strana ugovornica shodno članu 9, stav 2, strane ugovornice će poštovati pravo deteta i njegovih roditelja da napuste svaku zemlju, uključujući i sopstvenu, kao i da uđu u svoju zemlju. Pravo na napuštanje bilo koje zemlje, biće podložno samo ograničenjima propisanim zakonom i koja su potrebna radi zaštite nacionalne bezbednosti, javnog poretka (*ordre public*), javnog zdravlja ili morala ili prava i sloboda drugih i koja su u skladu sa ostalim pravima priznatim u ovoj Konvenciji.

Član 11

1. Strane ugovornice će preduzeti mere za borbu protiv nezakonitog prebacivanja i zadržavanja dece u inostranstvu.

2. U tom cilju, strane ugovornice će podsticati zaključivanje bilateralnih ili multilateralnih sporazuma ili pristupanje postojećim sporazumima.

Član 12

1. Strane ugovornice će obezbediti detetu koje je sposobno da formira svoje sopstveno mišljenje, pravo slobodnog izražavanja tog mišljenja o svim pitanjima koja se tiču deteta, s tim to se mišljenju deteta posvećuje dužna pažnja u skladu sa godinama života i zrelošću deteta.

2. U tom cilju, detetu će posebno biti pružena mogućnost da bude saslušano u svim sudskim i administrativnim postupcima koji se tiču deteta, bilo neposredno ili preko zastupnika ili odgovarajućeg organa, na način koji je u skladu sa procesnim pravilima nacionalnog zakona.

Član 13

1. Dete ima pravo na slobodu izražavanja; pravo obuhvata slobodu da traži, prima i daje informacije i ideje svih vrsta bez obzira na granice, bilo usmeno, pismeno ili štampano, u umetničkoj formi ili preko bilo kog drugog sredstva informisanja po izboru deteta.

2. Primena ovog prava može biti predmet određenih ograničenja, ali samo takvih koja su određena zakonom i neophodna:

- (a) – radi poštovanja prava ili ugleda drugih; ili
- (b) – radi zaštite nacionalne bezbednosti ili javnog poretka (*ordre public*), ili javnog zdravlja ili morala.

Član 14

1. Strane ugovornice će poštovati pravo deteta na slobodu misli, savesti i veroispovesti.

2. Strane ugovornice će poštovati prava i obaveze roditelja i, u određenim slučajevima zakonskih staratelja, radi usmeravanja deteta na ostvarivanje njegovog prava na način koji je u skladu s razvojnim sposobnostima deteta.

3. Sloboda izražavanja veroispovesti ili uverenja može biti predmet samo takvih ograničenja koja su određena zakonom i potrebna da zaštite javnu sigurnost, poredak, zdravlje, ili moral i osnovna prava i slobode drugih.

Član 15

1. Strane ugovornice će priznati pravo deteta na slobodu udruživanja i slobodu mirnog okupljanja.

2. Ostvarivanju ovih prava ne mogu biti postavljena nikakva ograničenja, osim onih koja su u skladu sa zakonom i koja su neophodna u demokratskom društvu i u interesu su nacionalne sigurnosti ili javne bezbednosti, javnog poretka (*ordre public*), zaštite javnog zdravlja ili morala ili zaštite prava i sloboda drugih.

Član 16

1. Nijedno dete neće biti izloženo proizvoljnom ili nezakonitom mešanju u njegovu privatnost, porodicu, dom ili prepisku, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled.

2. Dete ima pravo na zakonsku zaštitu protiv takvog mešanja ili napada.

Član 17

Strane ugovornice uvažavaju značajnu ulogu sredstava javnog informisanja i obezbediće da dete ima pristup informacijama i materijalima iz različitih nacionalnih i međunarodnih izvora, posebno onih koji su usmereni na razvoj njegovog socijalnog, duhovnog i moralnog dobra i fizičkog i mentalnog zdravlja. U tom cilju, strane ugovornice će:

- (a) – podsticati sredstva javnog informisanja da šire informacije i materijal od društvenog i kulturnog interesa za dete u skladu sa duhom člana 29;
- (b) – podsticati međunarodnu saradnju u izradi, razmeni i širenju takvih informacija i materijala iz različitih kulturnih, nacionalnih i međunarodnih izvora;

- (c) – podsticati izdavanje i distribuciju dečjih knjiga;
- (d) – podsticati sredstva javnog informisanja da posvete posebnu pažnju jezičkim potrebama deteta koje pripada manjinskoj grupi ili je domorodac;
- (e) – podsticati razvoj odgovarajućih smernica za zaštitu deteta od informacija i materijala štetnih po njegovo dobro, imajući u vidu odredbe članova 13 i 18.

Član 18

1. Strane ugovornice će uložiti najveće napore da se obezbedi priznavanje principa da oba roditelja imaju zajedničku odgovornost u podizanju i razvoju deteta. Roditelji ili, u zavisnosti od slučaja, zakonski staratelji imaju prevashodnu odgovornost za podizanje i razvoj deteta. Najbolji interesi deteta će biti njihova osnovna briga.

2. U cilju garantovanja i unapređivanja prava iz ove Konvencije, strane ugovornice će pružiti odgovarajuću pomoć roditeljima ili zakonskim starateljima u ostvarivanju odgovornosti za podizanje deteta i obezbeđivati razvoj ustanova, kapaciteta i službi za zaštitu dece.

3. Strane ugovornice će preduzeti odgovarajuće mere da obezbede da deca zaposlenih roditelja koriste usluge i kapacitete dečje zaštite koji im pripadaju.

Član 19

1. Strane ugovornice će preduzeti odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne i obrazovne mere za zaštitu deteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje, dok je pod brigom roditelja, zakonskih zastupnika ili bilo koje druge osobe koja se brine o detetu.

2. Takve zaštitne mere, treba, prema potrebi, da uključuju efikasne postupke za donošenje socijalnih programa za obezbeđivanje neophodne podrške detetu i onima koji se o detetu staraju, kao i drugih oblika zaštite i sprečavanja, utvrđivanja, prijavljivanja, prosljeđivanja, istrage, postupanja i praćenja slučajeva ovde navedenog zlostavljanja deteta i, po potrebi, obraćanja sudu.

Član 20

1. Detetu koje je privremeno ili stalno lišeno porodične sredine ili kojem, u njegovom najboljem interesu, ne može biti dopušteno da u takvoj sredini ostane, imaće pravo na posebnu zaštitu i pomoć države.

2. Strane ugovornice će u skladu sa svojim nacionalnim zakonima obezbediti alternativnu brigu za takvo dete.

3. Takva briga može da uključi, između ostalog, smeštaj u drugu porodicu, kafalah prema islamskom pravu, usvojenje ili, ako je neophodno, smeštaj u odgovarajuće ustanove za brigu o deci. Pri razmatranju rešenja, dužna pažnja će biti posvećena potrebi uspostavljanja kontinuiteta u podizanju deteta kao i etničkom, religioznom, kulturnom i jezičkom poreklu deteta.

Član 21

Strane ugovornice koje priznaju i/ili dozvoljavaju sistem usvajanja će obezbediti da najbolji interesi deteta budu od prevashodne važnosti i one će:

- (a) – obezbediti da usvojenje deteta odobravaju samo nadležni organi koji utvrđuju, u skladu sa odgovarajućim zakonima i postupkom i na osnovu svih relevantnih i pouzdanih informacija, da je usvojenje dopušteno s obzirom na status deteta u odnosu na roditelje, rodbinu i zakonske staratelje i da su se, ukoliko je tako propisano, zainteresovana lica saglasila sa usvojenjem nakon upoznavanja sa svim bitnim činjenicama, a na osnovu stručnih mišljenja u meri kojoj su ona nužna.
- (b) – priznati da se međudržavno usvojenje može smatrati alternativnim načinom brige o detetu, ukoliko se dete ne može smestiti u drugu porodicu ili biti usvojeno ili se o detetu ne može na pogodan način voditi briga u zemlji njegovog porekla;
- (c) – obezbediti da dete na koje se primenjuje međudržavno usvojenje uživa svu zaštitu i standarde jednake onima koji postoje u slučaju nacionalnog usvojenja;
- (d) – preduzeti sve odgovarajuće mere da obezbedi da u međudržavnom usvojenju smeštaj nema za poledicu neopravdanu finansijsku korist za one koji u tome učestvuju;
- (e) – unaprediti, kada je to pogodno, ciljeve ovog člana zaključivanjem bilateralnih ili multilateralnih dogovora ili sporazuma i nastojati da se u tom okviru obezbedi da smeštanje deteta u drugu zemlju sprovede nadležne vlasti ili organi.

Član 22

1. Strane ugovornice će preduzeti odgovarajuće mere da se obezbedi da dete koje traži izbeglički status ili koje se smatra izbeglicom u skladu sa važećim međunarodnim ili nacionalnim zakonom i postupkom, bilo da je bez pratnje, bilo da je u pratnji roditelja ili neke druge osobe, dobije odgovarajuću zaštitu i humanitarnu pomoć u uživanju prava utvrđenih ovom Konvencijom i drugim međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima ili humanitarnom pravu, čije su strane ugovornice navedene države.

2. U tom cilju, strane ugovornice će obezbediti, ukoliko smatraju za shodno, saradnju u svim naporima Ujedinjenih nacija i drugih nadležnih međuvladinih ili nevladinih organizacija koje sarađuju sa Ujedinjenim nacijama da zaštite takvo dete i da njemu/njoj pomognu da pronađe roditelje ili druge članove porodice, da bi se dobile informacije potrebne za ponovno sjedinjenje. U slučajevima kada roditelji ili drugi članovi porodice ne mogu biti pronađeni, detetu će biti pružena ista zaštita kao i svakom drugom detetu koje je stalno ili privremeno lišeno porodične sredine iz bilo kog razloga, kako je utvrđeno ovom Konvencijom.

Član 23

1. Strane ugovornice priznaju da mentalno ili fizički nesposobno dete treba da uživa pun i kvalitetan život, u uslovima koji obezbeđuju dostojanstvo, unapređuju samopouzdanje i olakšavaju njegovo aktivno učešće u zajednici.

2. Strane ugovornice priznaju pravo invalidnog deteta na posebnu brigu i ohrabrivaće i obezbeđivati, prema raspoloživim sredstvima, detetu koje ispunjava uslove i onima odgovornim za brigu o njemu, pružanje pomoći koja se zahteva i koja je primerena stanju deteta i mogućnostima roditelja ili drugih koji o detetu brinu.

3. Uvažavajući posebne potrebe nesposobnog deteta, pomoć koja se pruža u skladu sa stavom 2, biće besplatna, uvek kada je to moguće, uzimajući u obzir finansijske mogućnosti roditelja ili drugih koji brinu o detetu i biće osmišljena tako da obezbedi

nesposobnom detetu delotvoran pristup i sticanje obrazovanja, obuke, zdravstvene zaštite, usluga rehabilitacije, pripremu za zapošljavanje i mogućnosti rekreacije na način koji vodi postizanju najveće moguće socijalne integracije i individualnog razvoja deteta, uključujući njegov kulturni i duhovni razvoj.

4. Strane ugovornice će unapređivati, u duhu međunarodne saradnje, razmenu odgovarajućih informacija na polju preventivne zdravstvene zaštite i medicinskog, psihološkog i funkcionalnog lečenja nesposobnog deteta, uključujući i širenje i pristup informacijama o metodama rehabilitacije, obrazovanja i profesionalnih usluga, sa ciljem da omogući stranama ugovornicama da unaprede svoje sposobnosti i veštine i da prošire svoja iskustva u ovim oblastima. U tom smislu, posebno će se voditi računa o potrebama zemalja u razvoju.

Član 24

1. Strana ugovornice priznaju pravo deteta na uživanje najvišeg ostvarivog zdravstvenog standarda i na kapacitete za lečenje i zdravstvenu rehabilitaciju. Države potpisnice će nastojati da obezbede da nijedno dete ne bude lišeno prava pristupa takvim uslugama zdravstvene zaštite.

2. Strane ugovornice će težiti punom ostvarivanju ovog prava, a posebno će preduzimati odgovarajuće mere:

- (a) – da smanje smrtnost odojčadi i dece;
- (b) – da obezbede pružanje potrebne medicinske pomoći i zdravstvene zaštite svoj deci sa naglaskom na razvoj primarne zdravstvene zaštite;
- (c) – da se bore protiv bolesti i neuhranjenosti, uključujući i u okviru primarne zdravstvene zaštite, između ostalog kroz primenu raspoložive tehnologije i obezbeđenje snabdevanja adekvatnim hranljivim namirnicama i čistom pitkom vodom, uzimajući u obzir opasnosti i rizike zagađenja životne sredine;
- (d) – da obezbede odgovarajuću zdravstvenu zaštitu majkama pre i posle porođaja;
- (e) – da omoguće da svi segmenti društva, a posebno roditelji i deca, budu informisani i da imaju pristup obrazovanju, kao i da im se pomogne u korišćenju osnovnih znanja o dečjem zdravlju i ishrani, prednosti dojenja, higijene, čistoće okoline i sprečavanju nesreća;
- (f) – da razvijaju preventivnu zdravstvenu zaštitu, savetovanje roditelja, obrazovanje i usluge za planiranje porodice.

3. Strane ugovornice će preduzimati sve efikasne i odgovarajuće mere u cilju ukidanja tradicionalne prakse štetne po zdravlje dece.

4. Strane ugovornice se obavezuju da unapređuju i podstiču međunarodnu saradnju u cilju postepenog postizanja potpune realizacije prava iz ovog člana. U tom smislu, posebno će se voditi računa o potrebama zemalja u razvoju.

Član 25

Strane ugovornice priznaju pravo detetu koje su nadležni organi zbrinuli u cilju staranja, zaštite ili lečenja njegovog fizičkog ili mentalnog zdravlja, na periodičnu proveru obezbeđenog tretmana i sve druge okolnosti od značaja za njegovo zbrinjavanje.

Član 26

1. Strane ugovornice priznaju pravo svakog deteta na korišćenje socijalne zaštite, uključujući socijalno osiguranje, i preduzimaće potrebne mere za postizanje punog ostvarivanja ovog prava u skladu sa nacionalnim zakonom.

2. Ove mere, ako je to moguće, treba da se sprovede uzimajući u obzir sredstva i položaj deteta i osoba koje su odgovorne za izdržavanje deteta, kao i sve druge bitne okolnosti vezane za takve zahteve koje je dete ili neko u njegovo ime podneo.

Član 27

1. Strane ugovornice priznaju pravo svakog deteta na životni standard koji odgovara detetovom fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom i socijalnom razvoju.

2. Roditelj(i) ili drugi odgovorni za dete imaju prvenstvenu odgovornost da osiguraju, u okviru svojih sposobnosti i finansijskih mogućnosti, uslove života potrebne za razvoj deteta.

3. Strane ugovornice će, u skladu sa nacionalnim uslovima i u okviru svojih mogućnosti, preduzeti potrebne mere da pomognu roditeljima i drugima odgovornim za dete da ostvare ovo pravo i ako je potrebno, obezbediće materijalnu pomoć i programe, naročito u pogledu ishrane, odevanja i stanovanja.

4. Strane ugovornice će preduzeti sve odgovarajuće mere kako bi obezbedile da dete dobija izdržavanje od roditelja ili drugih lica koja su finansijski odgovorna za dete, kako u okviru strana ugovornica, tako i iz inostranstva. Posebno, ako lice koje je finansijski odgovorno za dete ne živi u istoj državi u kojoj i dete, strane ugovornice će podsticati pristupanje međunarodnim sporazumima, odnosno zaključenje takvih sporazuma, kao i drugih odgovarajućih sporazuma.

Član 28

1. Strane ugovornice priznaju pravo na obrazovanje i u cilju postepenog postizanja ovog prava, a na osnovu jednakih mogućnosti, posebno će:

- (a) – učiniti osnovno obrazovanje obaveznim i besplatnim za sve;
- (b) – podsticati razvoj različitih oblika srednjeg obrazovanja, uključujući opšte i stručno obrazovanje, koje bi bilo na raspolaganju i dostupno svakom detetu i preduzimati pogodne mere kao što su uvođenje besplatnog obrazovanja i pružanje finansijske pomoći kada je to potrebno;
- (c) – omogućiti, svim odgovarajućim sredstvima, da više obrazovanje bude dostupno svima u skladu sa sposobnostima;
- (d) – omogućiti da obrazovne i stručne informacije i saveti budu dostupni svoj deci;
- (e) – preduzimati mere za obezbeđenje redovnog pohađanja škole i smanjenje stope napuštanja škole.

2. Strane ugovornice će preduzimati potrebne mere da se disciplina u školi sprovedi na način primeren ljudskom dostojanstvu deteta i u skladu sa ovom Konvencijom.

3. Strane ugovornice će pokretati i podsticati međunarodnu saradnju po pitanjima obrazovanja, posebno u cilju doprinošenja iskorenjivanju neznanja i nepismenosti u svetu i olakšavanja pristupa naučnim i tehničkim saznanjima i modernim nastavnim metodima. U tom smislu, posebno će se voditi računa o potrebama zemalja u razvoju.

Član 29

1. Strane ugovornice se slažu da obrazovanje deteta bude usmereno na:

- (a) – razvoj detetove ličnosti, talenta i mentalnih i fizičkih sposobnosti do njihovih krajnjih mogućnosti;
- (b) – razvoj poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda i principa utvrđenih Poveljom Ujedinjenih nacija;
- (c) – razvoj poštovanja detetovih roditelja, njegovog/njenog kulturnog identiteta, jezika i vrednosti, nacionalnih vrednosti zemlje u kojoj dete živi, zemlje iz koje potiče i civilizacija različite od njegove/njene sopstvene;
- (d) – pripremanje deteta za odgovoran život u slobodnom društvu, u duhu razumevanja, mira, tolerancije, jednakosti polova, prijateljstva među narodima, etničkim, nacionalnim i verskim grupama i sa licima domorodačkog porekla;
- (e) – razvoj poštovanja prema prirodnoj okolini.

2. Nijedan deo ovog člana ili člana 28 neće biti tumačen tako da ograničava slobodu pojedinaca ili tela da ustanove ili upravljaju obrazovnim ustanovama, uvek u skladu sa poštovanjem principa utvrđenih u stavu 1 ovog člana i zahtevima da će obrazovanje koje se pruža u takvim ustanovama odgovarati minimalnim standardima koje država propisuje.

Član 30

U onim državama u kojima postoje etničke, verske ili jezičke manjine ili lica domorodačkog porekla, detetu koje pripada takvoj manjini ili je domorodac, neće biti uskraćeno pravo, u zajednici sa drugim članovima njegove grupe, da uživa svoju kulturu, da ispoveda i manifestuje svoju veru ili da koristi svoj jezik.

Član 31

1. Strane ugovornice priznaju pravo deteta na odmor i slobodno vreme, na učešće u igri i rekreativnim aktivnostima koje odgovaraju uzrastu deteta i na slobodno učešće u kulturnom životu i umetnosti.

2. Strane ugovornice će poštovati i podsticati pravo deteta na puno učešće u kulturnom i umetničkom životu i podržaće pružanje odgovarajućih i jednakih mogućnosti za kulturne, umetničke, rekreativne i slobodne aktivnosti.

Član 32

1. Strane ugovornice priznaju pravo deteta da bude zaštićeno od ekonomskog iskorišćavanja i od obavljanja bilo kog posla koji bi mogao da bude opasan ili bi ometao školovanje deteta ili bi bio štetan po zdravlje deteta ili za fizički, duševni, moralni ili društveni razvoj deteta.

2. Strane ugovornice će preduzeti pravne, administrativne, društvene i obrazovne mere da bi se obezbedila primena ovog prava. U tom cilju i u skladu sa važećim odredbama međunarodnih instrumenata, strane ugovornice će posebno:

- (a) – obezbediti minimalnu starosnu granicu ili granice za zapošljavanje;
- (b) – obezbediti odgovarajuće regulisanje vremena i uslova zapošljavanja; i

- (c) – obezbediti odgovarajuće kazne ili druge sankcije da bi se osigurala efikasna primena ovog člana.

Član 33

Strane ugovornice će preduzeti sve odgovarajuće mere, uključujući pravne, administrativne, socijalne i obrazovne, da zaštite decu od nezakonite upotrebe narkotika i psihotropnih supstanci, kako je definisano odgovarajućim međunarodnim ugovorima i da spreče korišćenje dece u nezakonitoj proizvodnji i trgovini tim supstancama.

Član 34

Strane ugovornice se obavezuju da štite decu od svih oblika seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja. U te svrhe, strane ugovornice će naročito preduzimati sve odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mere za sprečavanje:

- (a) – navođenja ili prisiljavanja deteta na učešće u ma kojoj nezakonitoj seksualnoj aktivnosti;
- (b) – iskorišćavanja dece za prostituciju ili druge nezakonite seksualne radnje;
- (c) – iskorišćavanja dece u pornografskim predstavama i materijalima.

Član 35

Strane ugovornice će preduzimati sve odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mere da spreče otmicu, prodaju ili trgovinu decom u bilo koju svrhu ili u bilo kojoj formi.

Član 36

Strane ugovornice će štiti decu od svih drugih oblika iskorišćavanja štetnih po bilo koji vid detetove dobrobiti.

Član 37

Strane ugovornice će obezbediti da:

- (a) – nijedno dete ne bude podvrgnuto mučenju ili drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupku ili kažnjavanju. Ni smrtna kazna, ni doživotni zatvor, bez mogućnosti oslobađanja, neće biti dosuđeni za dela koja izvrše osobe mlađe od 18 godina;
- (b) – nijedno dete ne bude nezakonito ili proizvoljno lišeno slobode. Hapšenje, zadržavanje u pritvoru i zatvaranje deteta će biti u skladu sa zakonom i primenjeno jedino kao poslednja moguća mera i to na najkraći mogući vremenski period;
- (c) – sa svakim detetom lišenim slobode bude humano postupano i uz poštovanje urođenog ljudskog dostojanstva i na način koji uvažava potrebe osoba njihovog uzrasta. Posebno, svako dete lišeno slobode biće odvojeno od odraslih, izuzev ukoliko se smatra da to nije u interesu deteta, i imaće pravo da održava kontakte sa svojom porodicom putem prepiske i poseta, osim u izuzetnim okolnostima;
- (d) – svako dete lišeno slobode imaće pravo da mu odmah bude omogućen pristup pravnoj i drugoj odgovarajućoj pomoći, kao i pravo da pobija zakonitost tog lišavanja slobode pred sudom ili drugim nadležnim, nezavisnim i nepristrasnim organima i na brzu odluku u svakom takvom postupku.

Član 38

Strane ugovornice se obavezuju da poštuju i obezbeđuju poštovanje pravila međunarodnog humanitarnog prava koja su za njih obavezujuća u situacijama oružanih sukoba, a odnose se na dete.

2. Strane ugovornice će preduzeti sve moguće mere da obezbede da osobe koje nisu navršile 15 godina direktno ne učestvuju u neprijateljstvima.

3. Strane ugovornice će se uzdržati od regrutovanja u svoje oružane snage osoba koje nisu navršile 15 godina. U regrutovanju onih osoba koje su navršile 15 godina, ali koje nisu navršile 18 godina, strane ugovornice će nastojati da daju prednost onima koji su najstariji.

4. U skladu sa svojim obavezama po međunarodnom humanitarnom pravu da štite civilno stanovništvo u oružanim sukobima, strane ugovornice će preduzeti sve moguće mere da obezbede zaštitu i brigu o deci koja su pogođena oružanim sukobom.

Član 39

Strane ugovornice će preduzeti sve odgovarajuće mere da podstiču fizički i psihološki oporavak i društvenu reintegraciju deteta žrtve: svakog oblika zanemarivanja, iskorišćavanja ili zlostavljanja; mučenja ili bilo kog drugog oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja; ili oružanog sukoba. Takav oporavak i reintegracija će se vršiti u uslovima koji podstiču zdravlje, samopoštovanje i dostojanstvo deteta.

Član 40

1. Strane ugovornice priznaju pravo svakom detetu za koje se tvrdi, koje je optuženo ili za koje je utvrđeno da je prekršilo krivični zakon, na postupak usklađen sa unapređivanjem detetovog osećaja dostojanstva i vrednosti, koji njega/nju podstiče na poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda drugih i koji uzima u obzir uzrast deteta i činjenicu da je poželjno zalagati se za njegovu/njenu reintegraciju i preuzimanje konstruktivne uloge u društvu.

2. U tom cilju i imajući u vidu sve bitne odredbe međunarodnih instrumenata, strane ugovornice će posebno obezbediti:

(a) da se ni za jedno dete neće tvrditi, niti će biti optuženo ili utvrđeno da je prekršilo krivični zakon, činjenjem ili propuštanjem koji u vreme izvršenja nisu bili zabranjeni unutrašnjim ili međunarodnim pravom;

(b) da se svakom detetu koje je osumnjičeno ili optuženo da je prekršilo krivični zakon, garantuje najmanje:

(i) pretpostavka nevinosti dok se krivica ne dokaže po zakonu;

(ii) da bude odmah i neposredno obavješteno o optužbama protiv njega/nje, a ako je primereno preko njegovih/njenih roditelja ili zakonskih staratelja, i da ima pravnu ili drugu odgovarajuću pomoć u pripremi i iznošenju svoje odbrane;

(iii) da nadležan, nezavisan i nepristrasan organ ili sudsko telo bez odugovlačenja donese odluku, u pravičnom postupku u skladu sa zakonom, uz prisustvo pravnog ili drugog odgovarajućeg zastupnika i njegovih/njenih roditelja ili zakonskih staratelja, osim

ukoliko se ne smatra da to nije u najboljem interesu deteta, posebno uzimajući u obzir njegove godine ili položaj;

(iv) da ne bude prisiljeno da svedoči ili da prizna krivicu; da ono ispita ili da budu ispitani svedoci druge strane i da se obezbedi učešće i saslušanje njegovih/njenih svedoka pod jednakim uslovima;

(v) da, ukoliko se smatra da je prekršilo krivični zakon, takvu odluku i svaku dosuđenu meru koja iz toga proizilazi, ponovo razmatra viši, nadležni, nezavisni i nepristrasni organ ili sudsko telo u skladu sa zakonom;

(vi) da ima besplatnu pomoć prevodioca ukoliko dete ne može da razume ili ne govori jezik koji se koristi;

(vii) da se poštuje njegova privatnost u svim fazama postupka.

3. Strane ugovornice će nastojati da podstiču stvaranje zakona, postupaka, organa i ustanova koji se izričito odnose na decu i bave decom za koju se tvrdi, koja su optužena ili za koju je utvrđeno da su prekršila krivični zakon, a posebno:

- (a) – utvrđivanje najniže starosne granice ispod koje deca ne mogu biti smatrana sposobnom za kršenje krivičnog zakona;
- (b) – donošenje mera, kadgod je moguće i poželjno, za postupanje sa takvom decom, bez pribegavanja sudskom postupku, s tim da budu u potpunosti poštovana ljudska prava i zakonska zaštita.

4. Biće stavljen na raspolaganje širok spektar mera, kao što su briga, usmeravanje, nadzor; pravna pomoć; uslovno kažnjavanje; prihvat; obrazovanje i programi stručne obuke i druge alternative institucionalnoj brizi kako bi se obezbedilo da se s decom postupa na način koji odgovara njihovoj dobrobiti i koji je srazmeran kako okolnostima tako i učinjenom delu.

Član 41

Ništa iz ove Konvencije neće uticati na bilo koje odredbe koje su pogodnije za ostvarivanje prava deteta a koje mogu biti sadržane u:

- (a) – pravu strane ugovornice, ili
- (b) – međunarodnom pravu koje obavezuje tu državu.

II Deo

Član 42

Strane ugovornice se obavezuju da sa principima i odredbama ove Konvencije najšire upoznaju, na odgovarajući i aktivan način, kako odrasle tako i decu.

Član 43

1. U cilju provere napretka koji su strane ugovornice postigle u sprovođenju obaveza preuzetih ovom Konvencijom, biće ustanovljen Komitet za prava deteta koji će izvršavati funkcije navedene u daljem tekstu.

2. Komitet će činiti deset eksperata visokih moralnih vrednosti i priznate stručnosti na polju koje pokriva ova Konvencija. Članove Komiteta će birati strane ugovornice iz

redova svojih državljana i oni će delovati u ličnom svojstvu, uz poštovanje ravnomerne geografske zastupljenosti, kao i glavnih pravnih sistema.

3. Članovi Komiteta će se birati tajnim glasanjem sa liste osoba koje imenuju strane ugovornice. Svaka strana ugovornica može nominovati jednu osobu iz redova svojih državljana.

4. Prvi izbor za Komitet održaće se najkasnije šest meseci od datuma stupanja na snagu ove Konvencije, a zatim svake druge godine. Najkasnije četiri meseca pre datuma svakog izbora, Generalni sekretar Ujedinjenih nacija će uputiti pismo stranama ugovornicama kojim ih poziva da dostave svoje nominacije u roku od dva meseca. Generalni sekretar će zatim pripremiti listu svih tako nominovanih osoba, po abecednom redu, naznačujući strane ugovornice koje su ih nominovale, i podneće je stranama ugovornicama ove Konvencije.

5. Izbori će se održavati na sastancima strana ugovornica koje će sazivati Generalni sekretar u sedištu Ujedinjenih nacija. Na tim sastancima, na kojima će kvorum činiti dve trećine strana ugovornica, u Komitet će biti izabrane one osobe koje su dobile najveći broj glasova i apsolutnu većinu glasova predstavnika strana ugovornica koje su prisutne i glasaju.

6. Članovi Komiteta će biti birani na period od četiri godine. Oni će imati pravo na ponovni izbor, ako budu ponovo nominovani. Mandat pet članova izabranih na prvim izborima prestaje nakon dve godine; odmah posle prvih izbora, predsedavajući sastanka će žrebom izabrati ovih pet članova.

7. Ukoliko član Komiteta umre, podnese ostavku ili izjavi da iz bilo kog drugog razloga on ili ona ne može dalje da obavlja dužnosti u Komitetu, strana ugovornica koja je predložila tog člana će imenovati drugog eksperta iz redova svojih državljana, a po odobrenju Komiteta, da obavlja dužnost do isteka mandata.

8. Komitet donosi sopstvena Pravila o radu.

9. Komitet bira svoje funkcionere na period od dve godine.

10. Sastanci Komiteta će se obično održavati u sedištu Ujedinjenih nacija ili na bilo kom pogodnom mestu koje Komitet odredi. Komitet će se obično sastajati jedanput godišnje. Trajanje sastanaka biće određeno, a ukoliko je potrebno ponovo razmatrano, na sastancima strana ugovornica ove Konvencije, a po odobrenju Generalne skupštine.

11. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija će obezbediti potrebno osoblje i uslove za efikasno obavljanje funkcija Komiteta na osnovu ove Konvencije.

12. Članovi Komiteta formiranog na osnovu ove Konvencije će primati prinadležnosti iz sredstava Ujedinjenih nacija, po odobrenju Generalne skupštine i pod uslovima i u formi koje utvrdi Skupština.

Član 44

1. Strane ugovornice se obavezuju da podnose Komitetu, preko Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, izveštaje o merama koje su usvojile za ostvarivanje prava koja su ovde priznata i o napretku ostvarenom u pogledu uživanja tih prava:

(a) – u roku od dve godine od stupanja na snagu ove Konvencije za dotičnu stranu ugovornicu;

(b) – zatim svakih pet godina.

2. Izveštaji sačinjeni u skladu sa ovim članom će ukazati na činioce i eventualne teškoće koji utiču na stepen ispunjavanja obaveza iz ove Konvencije. Izveštaji će takođe sadržati takve informacije koje će Komitetu omogućiti sveobuhvatno sagledavanje sprovođenja Konvencije u odnosnoj zemlji.

3. Strane ugovornice koja je podnela sveobuhvatni inicijalni izveštaj Komitetu ne mora u svojim kasnijim izveštajima, podnetim u skladu sa stavom 1 (b) ovog člana, da ponavlja prethodno date osnovne informacije.

4. Komitet može da traži od strane ugovornice dodatne informacije od značaja za primenu ove Konvencije.

5. Komitet će svake dve godine podnositi Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija, preko Ekonomskog i socijalnog saveta, izveštaje o svojim aktivnostima.

6. Strane ugovornice će obezbediti da im izveštaji budu dostupni najširoj javnosti u njihovim zemljama.

Član 45

U cilju podsticanja efikasne primene Konvencije i unapređenja međunarodne saradnje na polju koje pokriva Konvencija:

(a) Specijalizovane agencije, UNICEF i drugi organi Ujedinjenih nacija će imati pravo da budu predstavljeni prilikom razmatranja primene onih odredaba ove Konvencije koje spadaju u okvire njihovih ovlašćenja. Komitet može pozvati specijalizovane agencije, UNICEF i druga nadležna tela koja smatra odgovarajućim da pruže stručni savet za primenu Konvencije u oblastima koje spadaju u okvire njihovih ovlašćenja. Komitet može pozvati specijalizovane agencije, UNICEF i druge organe Ujedinjenih nacija da podnesu izveštaje o primeni Konvencije iz oblasti koje spadaju u okvire njihovih aktivnosti.

(b) Komitet će preneti, ukoliko smatra za potrebno, specijalizovanim agencijama, UNICEF-u i drugim nadležnim telima, sve izveštaje strana ugovornica koji sadrže zahteve ili ukazuju na potrebu za tehničkim savetom ili pomoći, zajedno sa eventualnim napomenama i predlozima Komiteta o tim zahtevima i pokazateljima.

(c) Komitet može preporučiti Generalnoj skupštini da zatraži od Generalnog sekretara da prouči određena pitanja koja se odnose na prava deteta.

(d) Komitet može da iznosi predloge ili daje opšte preporuke zasnovane na informacijama primljenim shodno članovima 44 i 45 ove Konvencije. Takvi predlozi i opšte preporuke biće preneti svakoj zainteresovanoj državi potpisnici, a Generalna skupština će o njima biti obavještena zajedno sa eventualnim komentarima strana ugovornica.

III Deo

Član 46

Ova Konvencija je otvorena za potpis svim državama.

Član 47

Ova Konvencija podleže ratifikaciji. Instrumenti ratifikacije biće deponovani kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Član 48

Ova Konvencija će ostati otvorena za pristupanje svim državama. Instrumenti o pristupanju biće deponovani kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Član 49

1. Ova Konvencija će stupiti na snagu tridesetog dana od datuma deponovanja kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija dvadesetog instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju.

2. Za svaku državu koja ratifikuje ili pristupi Konvenciji posle deponovanja dvadesetog instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju, Konvencija će stupiti na snagu tridesetog dana nakon što država deponuje svoj instrument o ratifikaciji ili pristupanju.

Član 50

1. Svaka strana ugovornice može predložiti amandman i dostaviti ga Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija. Generalni sekretar će potom proslediti amandman stranama ugovornicama sa zahtevom da ukažu da li žele konferenciju strana ugovornica u cilju razmatranja i glasanja o predlozima. U slučaju da se u roku od četiri meseca od datuma slanja predloga najmanje jedna trećina strana ugovornica opredeli za takvu konferenciju, Generalni sekretar će sazvati konferenciju pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija. Svaki amandman usvojen većinom prisutnih strana ugovornica koje su glasale na konferenciji biće podnet na odobrenje Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija.

2. Amandman usvojen u skladu sa stavom 1 ovog člana će stupiti na snagu kada ga odobri Generalna skupština Ujedinjenih nacija i kada ga prihvate dve trećine strana ugovornica.

3. Kada amandman stupi na snagu, obavezivaće one strane ugovornice koje su ga prihvatile, dok će ostale strane ugovornice i dalje biti obavezane odredbama ove Konvencije i bilo kojim ranijim amandmanom koji su prihvatile.

Član 51

1. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija će primati i slati svim državama tekst rezervi koje strane ugovornice stave u vreme ratifikacije ili pristupanja.

2. Rezerva nespojiva sa ciljem i svrhom ove Konvencije neće biti dozvoljena.

3. Rezerve mogu biti povučene u bilo koje vreme obaveštenjem u tom cilju upućenom Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija koji će tada obavestiti sve države. Takvo obaveštenje će proizvesti dejstvo od datuma kada ga primi Generalni sekretar.

Član 52

Strana ugovornica može otkazati ovu Konvenciju pismenim obaveštenjem upućenim Generalnom sekretaru Ujedinjenih nacija. Otkaz stupa na snagu godinu dana od dana kada Generalni sekretar primi ovo obaveštenje.

Član 53

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija je određen za deponitara ove Konvencije.

Član 54

Original ove Konvencije čiji su arapski, engleski, francuski, kineski, ruski i španski tekstovi jednako verodostojni, biće deponovani kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

Prevod
Jugoslovenskog centra
za prava deteta